

Полоус О.В.кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки повітряного транспорту
Національного авіаційного університету**Polous Olha**

National Aviation University

Захаренко Д.М.студент
Національного авіаційного університету**Zakharenko Dmytro**

National Aviation University

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЕС – США ТА ЕС – КИТАЮ

PROBLEMS IN ECONOMIC COOPERATION EU – USA AND EU – CHINA

У статті розглянуто основні тенденції та сучасні реалії економічної взаємодії ЕС – США та ЕС – Китаю. Оцінено підходи до визначення перспектив та можливостей розвитку відносин між країнами та інтеграційними об'єднаннями в умовах інтеграції та трансформації міжнародної спільноти. Визначено найважливіші тенденції економічної підтримки. Проаналізовано динаміку торгівлі між ЕС та США, основні товарні групи, що переважають в імпорті та експорті. Визначено чинники посилення взаємозалежності країн у світовому просторі. Проаналізовано низку викликів, що склалися у постбіполярний період, які визначатимуть у середньостроковій перспективі співпрацю двох держав як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні. Досліджено значення подальшого розвитку формату взаємодії «16+1» між Китаєм та країнами Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). Встановлено основних торговельних партнерів Китаю у Європі, перспективи подальшого виходу на західні ринки. Оцінено торговельно-інвестиційний складник та фінансові показники взаємодії.

Ключові слова: торговельно-економічні відносини, інтеграційні процеси, світове співробітництво, інвестиційна політика, економічні угруповання, феномен «Кимерики», боргові зобов'язання, глобалізація.

В статье рассмотрены основные тенденции и современные реалии экономического взаимодействия ЕС – США и ЕС – Китая. Оценены подходы к определению перспектив и возможностей развития отношений между странами и интеграционными объединениями в условиях интеграции и трансформации международного сообщества. Определены важнейшие тенденции экономической поддержки. Проанализирована динамика торговли между ЕС и США, основные товарные группы, преобладающие в импорте и экспорте. Определены факторы усиления взаимозависимости стран в мировом пространстве. Проанализирован ряд вызовов, сложившийся в постбиполярный период, которые будут определять в среднесрочной перспективе сотрудничество двух государств как на двустороннем, так и многостороннем уровне. Исследовано значение для дальнейшего развития формата взаимодействия «16 + 1» между Китаем и странами Центральной и Восточной Европы (ЦВЕ). Установлены основные торговые партнеры Китая в Европе, перспективы дальнейшего выхода на западные рынки. Оценены торгово-инвестиционная составляющая и финансовые показатели взаимодействия.

Ключевые слова: торгово-экономические отношения, интеграционные процессы, мировое сотрудничество, инвестиционная политика, экономические группировки, феномен «Кимерики», долговые обязательства, глобализация.

The article deals with the main tendencies and current realities of economic cooperation between the EU-USA and the EU-China. The approaches to the definition of prospects and opportunities for the development of relations between countries and integration associations in terms of integration and transformation of the international community are assessed. The dynamics of trade between the EU and the USA, main commodity groups prevailing in the import and export are analyzed. The factors of increasing the interdependence of countries in the world space are determined. A number of challenges in the post-bipolar period, which will determine, in the medium term cooperation of states, both

bilaterally and multilaterally have been analyzed. The significance of the further development of the "16 + 1" interaction format between China and Central and Eastern European (CEE) countries was explored. The main trading partners of China in Europe, prospects for further entry into Western markets are established. The trade-investment component and financial interactions are estimated. Objective analysis shows the difficulty for Europeans to make strategic decisions compared to the US, as the EU's power potential is not centralized, and the intergovernmental approach to decision making within the second and third pillars of the EU weakens the possibility of forming common positions. An increase in the number of EU members is beneficial for the United States as it increases its chances of influencing decision-making from the inside. The global crisis has contributed to progress in EU-China relations, but the rapprochement between the two partners is taking very slow steps. At the same time, the ideological and mental distance of Europe and China does not allow quickly intensify economic ties to act as a motor for other forms of partnership.

Keywords: trade and economic relations, integration processes, world cooperation, investment policy, economic unions, phenomenon «Chimerica», debt obligations, globalization.

Постановка проблеми. Сучасні світові глобалізаційні умови кидають виклик умовам взаємодії держав, інтеграційних об'єднань та цілих континентів. Економічні кризи, намагання країн отримати кращі фінансові, інвестиційні та конкурентні переваги вимагають посилення взаємодії, пошуку нових орієнтирів чи регіонів. Необхідною умовою розвитку є оцінка динаміки та перспектив розвитку таких відносин. Нинішні реалії демонструють нам розширення протиріч між національними економіками, навіть у рамках інтеграційних угруповань. Тому важливо знайти спільні інтереси на світовому рівні для прагматичного, всеохоплюючого та стабільного розвитку. У світовій економіці відбувається концентрація управління для того, щоб контролювати світові ресурси. Тому проблема оцінки економічних відносин між ЄС – США та Китаєм – ЄС стає однією із найбільш актуальних у рамках світового суспільства та потребує дослідження наявних методик на міжнародному і національному рівнях для уникнення протиріч та пошуку консенсусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблемам дослідження трансатлантичних відносин як між окремими державами, так і між інтеграційними угрупованнями присвячено низку наукових праць американських, європейських, російських та українських дослідників. Так, у роботах Зб. Бжезинського, Г. Кіссінджера, Дж. Ная, Дж. Фостера, І. Валлерстайна, Р. Роузкранца, К. Волтса досліджуються американська зовнішня політика та її європейський складник, а європейськими представниками цього напрямку дослідження виступають Н. Гнесотто, Г. Веттіга. Дослідженню природи Європейського Союзу, його значення як політичного та економічного центру під час вирішення питань зовнішньої політики та політики національної безпеки присвячено роботи європейських науковців: Ф. Дюшена, Ш. Бретертон, Дж. Воглера, С. Нутала, де Шуттіт де Терварена, Г. Едвардса.

На даному етапі особливого значення набувають процеси посилення відмежованості у стосунках між ЄС та США, що підкреслюється в роботах таких американських та європейських дослідників, як С. Хоффман, Н. Гнесотто, С. Волт, Р. Каган, Ф. Гордон, І. Даалдер, Ф. Бурвель. Слід також зазначити, що питанням взаємодії ЄС, США та Китаю присвячено роботи й українських дослідників: колективна праця Г.М. Перепелиці та О.М. Субтельного (спільно з канадськими дослідниками), І.І. Жовкви. Положення сучасного неолібералізму, зокрема в працях таких авторів, як Дж. Най, Р. Кохейн, А. Стейн, А. Бронстоун, також зробили значний внесок у розвиток даної проблематики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка взаємодії та рівня розвитку відносин між ЄС і США та ЄС і Китаєм у сучасних глобалізаційних та інтернаціональних процесах, визначення характеру транснаціональних тенденцій та реалій економічного співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від політичних контактів, формалізація яких припадає на 90-ті роки, економічне співробітництво між США та ЄС є традиційним для трансатлантичних відносин. Історично було закладено, що векторна взаємодія та промисловий марафон між цими континентами призвели до реалізації ідей НТР, розширення індустріалізації та урбанізації, появи нових технологій, систем виробництва. Намагання поліпшити економічні параметри суперника, отримати домінуюче положення на світовій арені є каталізатором та стимулюючим чинником розвитку інтеграційних угруповань, континентів. Саме економічна інтеграція надала ЄС ознаки міжнародної суб'єктності та призвела до кардинальних змін у світовому господарстві: падіння лідерства США та переходу до трьохлінійної системи міжнародних економічних відносин (США – ЄС – Китай) [1].

Сучасні зміни у міжнародній системі зменшили необхідність уникнення розбіжностей,

що, своєю чергою, призвело до загострення конкуренції у торговельно-економічних відносинах. Відбулися і серйозні зміни в балансі сил у міжнародній економічній системі, оскільки інтеграційні процеси розширюють характер відносин у трикутнику США – ЄС – Китай, перетворюючи його у взаємодію трьох регіональних суперблоків (західноєвропейського, північноамериканського та азієсько-тихоокеанського). Становлення трансатлантичних відносин проходило в умовах блокового протистояння та формування біполярної системи міжнародних відносин [2].

Із самого початку свого президентства Дональд Трамп анонсував низку протекціоністських заходів, які він має намір утілити у життя в межах своєї передвиборчої концепції «Америка передусім». Основні рішення у зовнішній торгівлі мали, за задумом Трампа, підтримати внутрішнього виробника. Негативний ефект відразу знайшов своє відображення у країн – членів ЄС як основних експортерів металів (було встановлено 25% мито на імпорт сталі та 10% на імпорт алюмінію), сонячних панелей, технічних частин та комплектуючих. Двосторонні мита та санкції виступають стримуючим чинником розвитку відносин між угрупованнями, що позначаються на торгово-економічному балансі країн. Ситуація із СОТ може поглибити кризу стосунків між США та іншими країнами, пов'язану з уседозволеністю Вашингтону, яка підриває легітимність та неупередженість міжнародних інститутів, які є основою сьогоденного міжнародного порядку [3].

Негативною та постійною актуальною проблемою залишається торговельний дефіцит (тобто Європа купує у США товари за 250 млрд. дол., а продає американцям товари за 370 млрд. дол.). Негативний баланс – це

одна з багатьох проблем, які президент Трамп порушував під час кампанії; він звертав увагу, що глобалізація з часом стала для Америки не зовсім корисною. Однак США залишаються єдиним глобальним лідером, незважаючи на певне послаблення позицій у зв'язку з глобальною фінансовою кризою, з соціальними протестними рухами, оскільки економіка США становить 25% від світової. Для того щоб усі ці країни наблизилися за своєю економічною потужністю до США, їх економіки повинні вирости на 75%.

Окрім того, для світового співтовариства націй і світової політичної думки залишається парадоксом роль ЄС як актора міжнародної системи паралельно з незалежною зовнішньою політикою національних держав – членів Союзу, що ускладнює ведення двосторонніх відносин зі США, щоб умови не суперечили членству альянсу та власних внутрішніх інтересів. Особливо гостро в межах угруповання стоять питання членства та виходу країн з альянсу. Це, своєю чергою, ускладнює ведення переговорів, оцінку можливостей взаємодії країни з континентальним гігантом у лиці Америки [4].

У постбіполярний період склалася низка викликів, що визначатимуть у середньостроковій перспективі співпрацю двох сторін на двосторонньому і багатосторонньому рівнях:

1) відмінності американської та європейської економічних та соціальних моделей: неоліберальна економіка США та соціально-ринкова – в ЄС, що спричиняє різну оцінку наслідків глобалізації та шляхів подолання проблем соціальної нерівності в міжнародній системі;

2) активізація процесів регіоналізації в міжнародних відносинах, оскільки зосередження на власних інтеграційних проектах США та ЄС на тлі неспроможності домовитися щодо

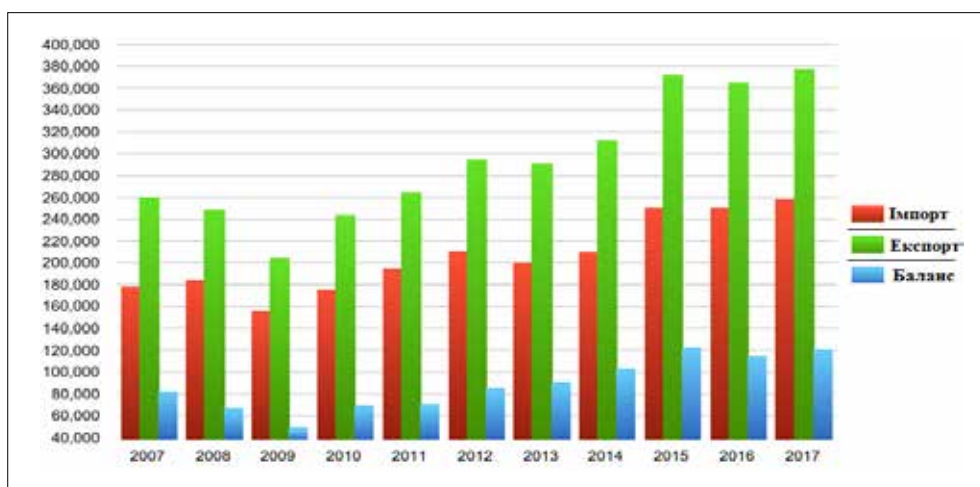

Рис. 1. Динаміка торгівлі ЄС зі США за 2007–2017 рр., млн. дол.

Джерело: European Union Open Data Portal [14]

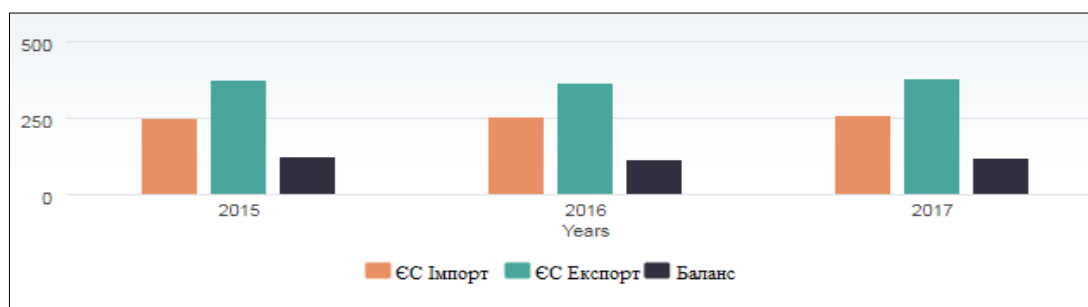

Рис. 2. Торговля товарами між ЄС та США, млн. дол.

Джерело: European Union Open Data Portal [14]

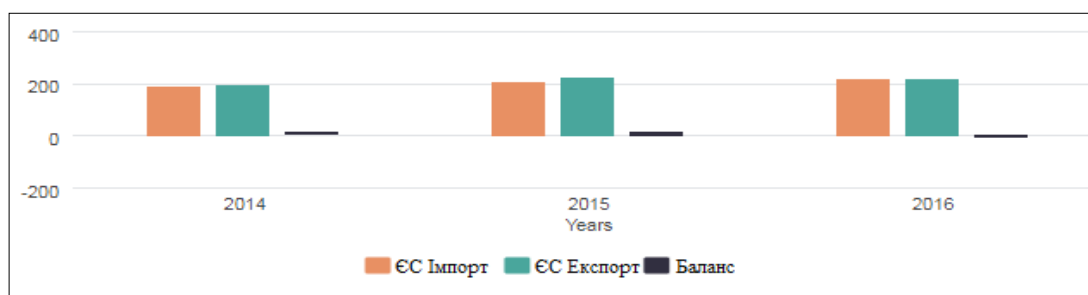

Рис. 3. Торговля послугами між ЄС та США, млн. дол.

Джерело: European Union Open Data Portal [14]

поглиблення трансатлантичного економічного партнерства;

3) формування економічного та валютного союзу ЄС. У політичній площині введення євро матиме позитивні наслідки як для США, так і для трансатлантичних відносин. Від ефективності цього проекту залежить ефективність європейської інтеграції, а отже, геополітична та соціально-економічна стабільність в Європі, у тому числі Центрально-Східній Європі, що є одним із завдань європейської політики США [8].

Чинником, що визначає характер політичних відносин США – ЄС та переносить їх на рівень стратегічного партнерства, є посилення політичної та економічної взаємозалежності двох акторів [5–7]. Водночас існує низка відмінностей, пов'язаних із різною політичною культурою, ресурсами та можливостями сторін, що є головною перешкодою для ефективного партнерства: США є наддержавою, що частіше вдається до односторонніх дій та військової сили; ЄС, своєю чергою, є регіональним центром сили та вибирає плюралістичну модель співробітництва, у тому числі в рамках міжнародних організацій [9].

Варто також оцінити взаємозалежність Китаю та США. Проводячи аналіз останніх глобальних економічних криз, занепадів та рецесій, Найалла Фергюсон і Моріц Шуларік винайшли слово «химерики», щоб символічно

змалювати відносини між Китаєм та Америкою. Китай і Сполучені Штати, які регулюють 60% глобального економічного зростання, нерозривно пов'язані й тісно переплетені між собою, з одного боку, а з іншого – ведуть себе до потенційної загибелі. Китай дає Америці дешеву продукцію і необмежений кредит. Це не тільки американський завод, а й американський банк. Сполучені Штати у відповідь забезпечують Китай споживчим попитом і виплатами за відсотками. Якби після фінансової кризи Китай не надав США свіжі кредити, Вашингтон і Нью-Йорк занурилися б у хаос. Можлива поява «великої двійки» наддержав відбувається під впливом глобалізаційних та інтернаціональних процесів світової економічної системи. Китайський імпорт не дає розгулятися американській інфляції. Китайські заощадження дають змогу США тримати низькою облікову ставку. Дешева китайська праця обмежує зростання заробітної плати в Америці. У результаті брати в кредит дешево, а отримувати більший прибуток легко.

За 15 років прямі інвестиції Китаю у США становили 46 млрд. дол. Китай створив там більше 80 тис. робочих місць. Зараз США є третім за значимістю напрямком прямих інвестицій Китаю за кордоном. Як очікується, китайські капіталовкладення досягнуть там 100–200 млрд. дол. до 2020 р. Особливо успішно розвивається співробітництво в енергетиці.

Таблиця 1

Динаміка торгівлі ЄС та США

Період	Імпорт		Експорт		Баланс млн. євро	Загальна вартість
	Обсяг, млн. євро	% росту	Обсяг, млн. євро	% росту		
2007	177,414		259,613		82,199	437,028
2008	182,780	3.0	248,057	-4.5	65,277	430,837
2009	155,250	-15,1	203,756	-17.9	48,506	359,007
2010	174,893	12.7	243,345	19.4	68,452	418,239
2011	194,233	11.1	264,240	8.6	70,007	458,473
2012	209,433	7.8	293,576	11.1	84,142	503,009
2013	199,510	-4.7	289,440	-1.4	89,930	488,950
2014	209,285	4.9	311,382	7.6	102,096	520,667
2015	249,351	19.1	371,305	19.2	121,953	620,656
2016	249,295	-0.01	363,705	-2.1	114,410	613,001
2017	256,814	3.0	375,853	3.3	119,039	632,666

Джерело: побудовано авторами на основі [14]

Таблиця 2

Торговельні потоки з ЄС до США по товарних групах за 2017 р.

Стаття	Імпорт			Експорт		
	Обсяг, млн. євро	% від загального	% росту	Обсяг, млн. євро	% від загального	% росту
Загалом	256,814	100.0	3.0	375,853	100.0	3.3
Їжа і живі тварини	6,648	2.6	-3.2	8,908	2.4	8.8
Напої та тютюн	1,703	0.7	4.0	10,688	2.8	5.2
Сирі матеріали	9,252	3.6	0.9	3,675	1.0	25.9
Мінеральні, паливно-мастильні матеріали	15,138	5.9	46.1	11,303	3.0	12.3
Тваринні та рослинні олії, жири та воски	393	0.2	20.5	1,202	0.3	2.8
Хімічні речовини	56,600	22.0	-0.01	84,388	22.5	-1.8
Промислові товари	16,136	6.3	11.3	33,611	8.9	8.9
Машини та транспортне обладнання	112,099	43.7	0.1	166,771	44.4	2.1
Різні виробничі товари	29,949	11.7	-0.1	48,164	12.8	3.6
Інші товари та операції	7,549	2.9	16.5	1,933	0.5	-13.3

Джерело: побудовано авторами на основі [14]

КНР за останні шість років, від часу створення формату взаємодії «16+1», приділяє значну увагу регіону Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), перетворюючись на геополітично важливого актора для нього. Стратегічні цілі КНР у цьому регіоні полягають у такому. По-перше, Китай розглядає країни ЦСЄ як майданчик для виходу на ринки заможніших країн Західної Європи. По-друге, шляхом зближення з країнами регіону Китай прагне лобювати свої інтереси на рівні ЄС та визначати порядок денний співробітництва між КНР та ЄС [11].

У 2012 р. Китаєм та країнами ЦСЄ ухвалено спільне рішення (за ініціативою китайської сторони) про започаткування формату співробітництва «16+1», яке було окреслено і представлено у виступі керівника китайського уряду

«12 заходів Китаю з метою заохочення дружнього співробітництва з країнами ЦСЄ». Мотиви керівництва країн ЦСЄ також були й залишаються суто прагматичними та здебільшого визначаються економічними інтересами країн. До формату «16+1» залучені: Албанія, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Македонія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чорногорія, Чехія і КНР. Китайське бачення регіону ЦСЄ охоплює 11 країн – «молодих» членів ЄС і п'ять балканських держав, які прагнуть ними стати або отримали статус кандидатів у члени ЄС.

Новий формат взаємодії покликаний сприяти зростанню ефективності співробітництва КНР з Європейським Союзом. До того ж Пекін розраховує на поліпшення свого іміджу в

Європі для подальшої економічної присутності. Китай наполегливо розвиває формат «16+1», запроваджує його інституалізацію, формує конкретну програму розвитку, у рамках якої створено спеціальну кредитну лінію на розвиток інфраструктури, передових технологій та екологічних проектів, інвестицій, побудову транспортної мережі [12].

Принциповим є те, що жодна країна ЦСЄ не є винятково важливою для китайської сторони. Останнім часом увага КНР зосереджена на Чеській Республіці, яка в 2014 р. перезапустила свої відносини з Китаєм, суттєво наростивши кількість і якість проектів із китайськими партнерами. На початку 2016 р. розпочав роботу Азіатський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ) [13]. Створення цієї фінансової інституції варто розцінювати як вихід КНР на світову фінансову арену як провідного гравця інституційного рівня. До складу країн – засновниць АБІІ з регіону ЦСЄ на початковому етапі увійшла лише Польща. Згодом під час етапу розширення у 2017 р. до участі в новій міжнародній фінансовій установі долучилася й Угорщина. Таким чином, створений Китаєм своєрідний аналог МВФ має у своєму складі вже 70 країн.

У 2016 р. обсяг торгівлі між Китаєм і країнами ЦСЄ сягнув 58,7 млрд. дол. США, при цьому зберігалася стала тенденція до зростання товарообігу. Серед країн регіону найбільшої уваги з боку китайських інвесторів за останні роки надано шістьом країнам ЦСЄ, частка яких становить 95% інвестицій у даний регіон: Угорщині (бл. 33% від загального в регіон ЦСЄ), Польщі (бл. 20%), Чехії (бл. 14%), Румунії (бл. 11%), Болгарії (бл. 10%), Словаччині (7%) [12]. У 2016 р. загальний обсяг інвестицій КНР у ЦСЄ сягнув 8 млрд. дол. США. Інвестиції, головним чином, були спрямовані в машинобудування, хімічну промисловість, телекомунікації, побутову електротехніку, освоєння нових джерел енергії, торгівлю, фінанси і сільське господарство.

Стратегічною метою КНР у ЦСЄ є закріплення позиції Китаю в регіоні та Європі загалом. Досягнення цієї мети має забезпечити офіційному Пекіну:

– на глобальному рівні – підтвердження свого статусу світового центру сили, спроможного ефективно конкурувати зі США;

– на регіональному рівні – досягнення домінуючого економіко-політичного впливу КНР у регіоні ЦСЄ;

– на локальному рівні – прихильне ставлення до Китаю з боку політичних сил та громадян країн ЦСЄ для посилення свого впливу на економічну і політичну ситуацію у цих країнах за будь-якої конфігурації влади у цих державах.

Висновки з даного дослідження. Отже, об'єктивний аналіз свідчить про складність для європейців порівняно зі США приймати стратегічні рішення, оскільки силовий потенціал ЄС не є централізованим, а міждержавний підхід до прийняття рішень у рамках другої та третьої опор ЄС послаблює можливості формування спільних позицій. Саме це робить американське втручання більш ефективним, передусім через механізми двосторонніх відносин із країнами – членами ЄС. Розширення кількості членів ЄС є вигідним для США, оскільки підсилює його шанси впливати на прийняття рішень зсередини.

Світова криза сприяла прогресу у відносинах ЄС і Китаю, але зближення двох партнерів йде вкрай повільними кроками. При цьому ідеологічна і ментальна віддаленість Європи та Китаю не дає змоги економічним зв'язкам, що швидко інтенсифікуються, виступати мотором для інших форм партнерства. Зміцнення економічної та політичної могутності Китаю спонукає ЄС до розширення зв'язків із КНР. При цьому йдеться не тільки про абсолютні темпи зростання ВВП у самому Китаї та посилення його ролі в міжнародних відносинах, а й про відносний характер успіхів КНР на тлі інших стратегічних партнерів ЄС, перш за все віднесених до ключових, а саме США і Росії.

Список використаних джерел:

1. Америка – Європа: нова стратегія відносин в XXI столітті. URL: <http://www.narcom.ru/ideas/common/56.html>.
2. Головань О.О. Еволюція зовнішньої політики США на початку XXI століття: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку». К., 2015. 202 с.
3. Вергун В.А. Економічна дипломатія США: суть та особливості. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2009. Вип. 86. Ч. I. С. 173–179.
4. Глущенко Ю.Н. Состояние, проблемы и перспективы сотрудничества США и ЕС в экономической сфере. Проблемы национальной стратегии. 2011. № 4(9). С. 146–161.
5. Гріненко О.О. Правове регулювання зовнішніх зносин ЄС – США у торговельній сфері. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 60. С. 387–393.
6. Дудко І.Д. Конгрес у системі зовнішньополітичного механізму США: тенденції постбіполярних часів. Проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 3. С. 86–98.
7. Макаренко Є.А. Ризики і перспективи політики безпеки адміністрації США в умовах «перезавантаження» міжнародних відносин. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2010. Вип. 94. Ч. I. С. 11–16.

8. Миронова М.А. Основні тенденції розвитку відносин США – ЄС у постбіполярний період. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2002. Вип. 36. Ч. II. С. 44–49.
9. Рябінін Є.В. Зовнішньополітичні вектори Б. Обама в умовах геополітичної кризи США. Гілея (науковий вісник). Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. 2009. Спецвипуск. С. 347–353.
10. Ромпей Х. ван. Евросоюз и США в одной связке. Вся Европа.RU. 2010. № 3(42). URL: http://alleuropa.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=1508.
11. Barton Benjamin The EU-China Strategic Partnership: Counter-Piracy Cooperation GameChanger? E-International Relations. 2013. June 3. URL: <http://www.e-ir.info/2013/06/03/the-eu-china-strategic-partnership-counter-piracy-cooperationgame-changer>.
12. Smith Michael, Xie Huaixian. The European Union and China: The Logics of 'Strategic Partnership'. Journal of Contemporary European Research. 2015. Vol. 6. № 4. URL: <http://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/277/248>.
13. Willis A. China Losing Interest in Early 'Market Economy Status'. EU Observer. 2010. URL: <http://euobserver.com/china/31528>.
14. European trade with USA. URL: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_usa_en.pdf.